

LES BASES DE MANRESA EN ELS ORÍGENS DEL CATALANISME POLÍTIC

Jordi Llorens i Vila

Les Bases de Manresa, com qualsevol fenomen històric, són fruit d'un context determinat. Aquest article respon a aquelles qüestions que sovint s'obliden, tot i ser d'importància cabdal, com per exemple què és i d'on prové la Unió Catalanista, o quin paper juguen en el món del catalanisme algunes opcions polítiques tan populars com el carlisme o el federalisme. Aquest escrit ens dóna, doncs, una concisa aproximació als grups polítics i culturals dels inicis del catalanisme, tot situant les Bases de Manresa en el seu context precís.

Segell de propaganda de la segona emissió que en féu la Unió Catalanista (1900).

La commemoració del centenari de l'aprovació de les Bases per a la Constitució Regional Catalana, més conegudes com a Bases de Manresa, és una esplèndida ocasió per tal d'afrontar l'estudi dels orígens del catalanisme polític, fins ara un injustificable «forat negre» de la historiografia del nostre país.

És evident que l'arrencada del catalanisme polític no comença el 1901 amb la victòria de la candidatura dels «quatre presidents» en les eleccions generals ni tampoc al 1892 amb l'aprovació de les Bases de Manresa. Sí que ho és, però, que el 1901 el catalanisme surt al carrer definitivament (tot i que no arribarà a ser un moviment de masses arrelat a tot Catalunya fins a Solidaritat Catalana) i que al 1892 s'acaba una etapa vacil·lant i gairebé críptica, i s'inicia una fase de creixement del catalanisme que progressivament s'anirà definint més com un partit que no pas com un moviment i que, finalment, culminarà amb l'escissió de la Unió Catalanista i, poc després, la fundació de la Lliga Regionalista.

Abans de 1892 hi ha uns anys de preparació en els quals apareixen les primeres associacions i els primers portaveus explícitament catalanistes; hi haurà vacil·lacions i ambigüitats tant pel que fa a la terminologia que defineix el moviment (hom parlarà indistintament de particularisme, nacionalisme, catalanisme o regionalisme) com, el que és més important, a l'abast del seu programa. En oposició a corrents anteriors, ben perceptibles des de mitjan segle, el catalanisme polític no es limitarà a reivindicar una imprecisa descentralització administrativa, sinó que esbossarà un programa de veritable autonomia política. Tanmateix, la lluita diària se centrarà en tres aspectes essencials, d'especial actualitat en la Catalunya del darrer quart del proppassat segle: la reivindicació de l'ús de la llengua catalana (foragitada de tots els organismes oficials, culturals i econòmics del país), el manteniment del dret civil català (amenaçat pels projectes codificadors del govern) i, finalment, la lluita pel proteccionisme econòmic.

La recerca del professor Borja de Riquer¹ ha demostrat com en la dè-

cada moderada (1843-1854) i, sobretot, en el Bienni Progressista (1854-1856) un grup d'intel·lectuals catalans conservadors (Duran i Bas, Mañé, Reynals, Illas, etc.) definiren un programa eminentment conservador, però de tarannà reformista i favorable a la descentralització administrativa.² Però va ser en el Sexenni democràtic (1868-1874) quan aparegueren tendències i plataformes que duïen a la constitució d'un grup pròpiament catalanista. En aquest sentit, podem afirmar que els anys del Sexenni van ser decisius en la formació del catalanisme polític. El professor Termes³ ha insistit sovint en el caràcter eminentment catalanista i profundament popular del federalisme català; d'altra banda, sembla clar, malgrat la manca d'estudis monogràfics, que el programa «*fuerrista*» del carlisme, particularment actiu entre 1872 i 1874, té molt a veure amb l'existència d'un estat d'opinió «catalanista» en els anys del Sexenni.

Però, al costat de les opinions federals i carlines, que eren alhora projectes polítics d'abast espanyol, val la pena de subratllar el fet que, si més no des de 1870, hi ha un grup de joves intel·lectuals entusiastes dels Jocs Florals que evolucionen ideològicament vers una nova opció, el catalanisme, conscientment allunyada de tots els partits espanyols. La constitució de la Jove Catalunya i l'aparició de *La Renaixensa* constitueixen dos fets cabdals d'aquesta evolució: molts redactors de la revista creien que havia arribat ja el moment de dur el renaixement literari a un camp polític. D'altra banda, són ambigües les relacions dels catalanistes romàntics de *La Renaixensa* amb els federals catalans, car, si d'un costat critiquen alguns aspectes del federalisme català, com l'escassa utilització de la llengua catalana en els seus portaveus i actes polítics, de l'altra, en ocasió de la proclamació de la Primera República, obren la revista al federal intransigent Josep Narcís Roca i Farreras, el qual s'esforçarà inútilment —com ho farà més tard en plena Restauració— per aconseguir la col·laboració plena entre els catalanistes i el federalisme radical.⁴

El fracàs de l'experiència federal i la tercera derrota militar del carlisme facilitaren l'eclosió del catalanisme en els primers anys de la Restauració. Almirall, d'un costat, i Collell, de l'altre, en un procés molt relacionat però independent, maldaran, conscients que el catalanisme és una opció política de futur, per dur el republicanisme federal i el carlisme a les files catalanistes. El primer catalanisme polític és, des dels seus orígens, extraordinàriament complex i divers car és el resultat de la confluència de grups amb ideologies i estratègies diferents i fins i tot contradictòries. La diversitat de tota mena impregnarà, doncs, les primeres entitats del catalanisme polític i condicionarà la seva evolució.

És un fet conegut que la forta personalitat de Valentí Almirall guia els primers passos del naixent catalanisme polític. Almirall és el màxim responsable del Primer i Segon Congrés Catalanista i del Centre Català (1882), primera plataforma unitària del catalanisme polític; sovint hagué de fer front a l'oposició del grup de *La Renaixensa* i de Collell (que dirigia l'influent setmanari vigatà *La Veu de Montserrat*), grups que, d'altra banda, no mantenien cap tipus de vincle entre si. Si per als catalanistes romàntics Almirall no era un catalanista genuí, per als catòlics representava un veritable perill revolucionari. D'aquesta manera, Almirall no aconseguí mai, llevat del Memorial de Greuges, el consens necessari per esdevenir el Parnell català. L'escissió del Centre Català el 1887 no és tan sols la divisió del catalanisme en dretes (escindits) i esquerres (Almirall i seguidors) catalanistes, sinó més aviat la constatació de l'existència de dues sensibilitats diferents a l'hora d'interpretar el fet nacional català, molt més radical en el cas dels homes que, liderats per Guimerà i Domènech i Montaner, formaren la Lliga de Catalunya. En aquest sentit, cal no oblidar que Almirall sempre —abans i després de l'escissió— va acusar el grup *La Renaixensa* de ser separatista.

La Lliga de Catalunya continuà la línia encetada pel Centre Català. Així, la seva actuació se centrà especialment en l'organització del cata-

lanisme comarcal, llavors en plena expansió, i en la realització d'una activa propaganda, amb actes tan espectaculars com van ser el missatge a la reina regent (juny de 1888) i, sobretot, la campanya de mítings contra l'article 15 del projecte de codi civil que suposava, de fet, la mort del dret civil català. L'espectacular creixement de la Lliga de Catalunya va ser paral·lela a la davallada del Centre Català, que esdevingué un agrupament marginal en el si del catalanisme organitzat, i a l'ostracisme polític d'Almirall.

Narcís Verdager i Callís, un dels joves valors del catalanisme conservador, va ser, entre 1889 i 1891, el màxim responsable del procés de coordinació de les forces catalanistes existents que culminà el 1891, amb la fundació de la Unió Catalanista,⁵ de la qual, tanmateix, el Centre Català n'era exclòs.

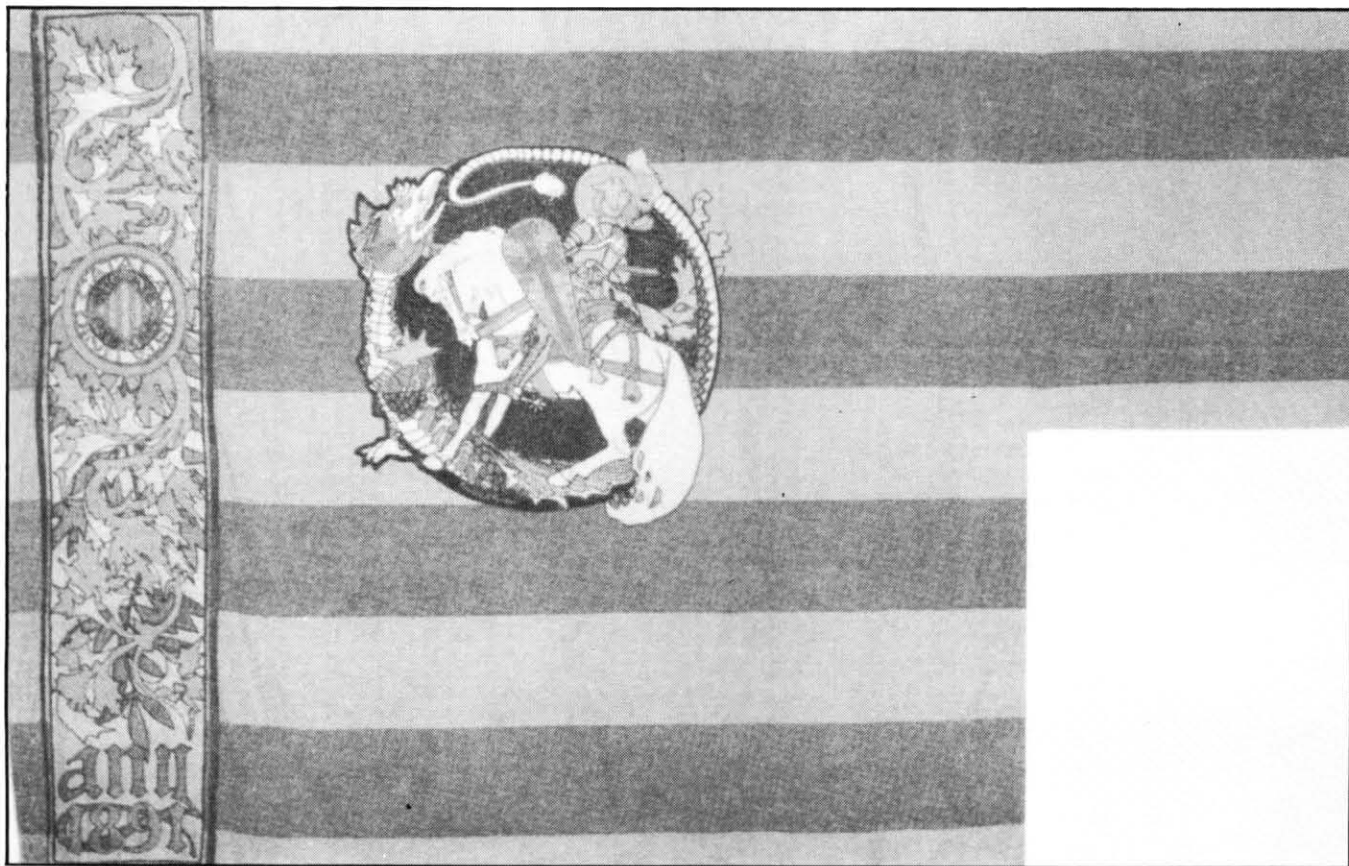
El projecte de Verdager i Callís restà, però, inacabat. Ell volia que la nova Unió Catalanista es convertís en un veritable partit de masses, ben organitzat i capaç, com feien altres

moviments nacionalistes coetanis, de presentar-se a les eleccions. En aquest sentit, els plantejaments de Verdager i Callís eren una continuació del pensament d'Almirall i d'altres grups catalanistes (especialment el que s'aixoplugava al voltant de la revista *La España Regional*) que volien convertir el catalanisme en un partit influent en la política espanyola de la Restauració, susceptible de jugar un decisiu paper d'àrbitre en el parlament de Madrid, de manera similar a com els nacionalistes irlandesos ho feien en aquells anys a Westminster.

La Unió Catalanista, però, no va ser mai un veritable partit polític, sinó tan sols una federació d'entitats catalanistes (a voltes de caràcter estrictament cultural). El sector hegemònic de la Unió –inicialment el grup articulat al voltant de *La Renaixensa*– imposà els seus criteris: el catalanisme –i la pròpia Unió– era un moviment nacional, no pas un partit polític «a la madrilenya». Així, la tasca de la Unió Catalanista havia de ser la de catequitzar pacientment

i sense presses el poble català; d'aquesta manera, l'acció electoral s'ajornava *sine die*, fins al dia que cada català fos un catalanista conscient i la victòria a les urnes fos segura.

Tot i això, és evident que dins la Unió Catalanista hi hagué sectors que, des del primer dia i cada cop amb major insistència, plantejaren la necessitat de dur el catalanisme al camp pròpiament polític, és a dir, electoral. Després de moltes reticències, la direcció de la Unió acceptà recollir els plantejaments de Verdager i Callís –exposats des de les planes del setmanari *La Veu de Catalunya*– i d'altres catalanistes de manera que la segona assemblea de la Unió Catalanista –que es reuní a Reus el maig de 1893– aprovà una resolució favorable a la participació del catalanisme a les eleccions. De tota manera, la primera provatura electoral del catalanisme en uns comicis generals (tot i que, en realitat el Centre Català havia presentat una candidatura per Barcelona en les eleccions de 1886) no tingué lloc

Bandera de la Unió Catalanista.

fins al 1898 i resultà un complet fracàs, que aguditzà les tensions existents en el si de l'entitat.

Les Bases per a la Constitució Regional Catalana, aprovades en l'assemblea de Manresa el març de 1892, esdevingueren el programa oficial de la Unió Catalanista. En puritat, però, no constituïa cap novetat perquè ja en els anys anteriors a la reunió de l'assemblea manresana trobem en les pàgines de *La Renaixensa* i en documents, com l'abans esmentat missatge a la reina regent, els aspectes bàsics que conformaran les Bases de Manresa. Val la pena de subratllar el fet que el text aprovat, malgrat el seu evident arcaisme en tants aspectes, conté un sostre competencial per a la Catalunya autònoma molt alt. La seva insistència en la identitat lingüística catalana (el català esdevé l'única llengua oficial a Catalunya i l'única usada en les relacions amb el poder central) diferencia clarament el programa catalanista d'altres projectes polítics coetanis: el projecte de Constitució per a l'Estat Català aprovat pels federals el 1883 ni tan sols no esmenta l'estatus de la llengua catalana en la futura Catalunya autònoma.

Finalment, caldria insistir en un fet fonamental a l'hora d'entendre el programa de les Bases de Manresa i, de fet, de tot el catalanisme de l'entre segles. El catalanisme es presenta des del primer moment com un pro-

jecte que cerca aconseguir un nou model d'estat per a Espanya basat en el pacte i el consens de les nacions que la formen. Des d'Almirall, el catalanisme cercava trobar una solució específica per a Catalunya (el model a seguir semblava ser la monarquia dual austro-hongaresa) però no rebutjava que altres regions poguessin esdevenir autònomes. No es tractava que cada nació o regió d'Espanya disposés d'un mateix sostre competencial, com volia el federalisme, sinó que aquest s'ajustés al grau de consciència nacional o regional existent.

L'autonomia, que hom presentava com una solució eminentment regeneracionista i no disruptiva de l'estat, es volia aconseguir d'una manera pacífica i es volia oberta a les altres nacionalitats ibèriques, Portugal inclòs. Així, el catalanisme de finals de segle XIX va fer crides explícites a la col·laboració amb altres regionalismes peninsulars per tal de formar un front comú que trenqués el centralisme i l'unitarisme del règim canovista, com es va posar explícitament de manifest en la gira que alguns dirigents catalanistes van fer pel nord d'Espanya el 1893.

Malauradament, els diversos graus de consciència nacional existents ho van fer impossible i van deixar el catalanisme pràcticament sol davant l'aparell canovista.

NOTES

1. Borja de Riquer: «El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració», *Recerques*, 11, 1981, ps. 29-80; «Estudi introductori», dins *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, ps. 13-153.
2. Que, tanmateix, obviava, pràcticament, qualsevol referència a la llengua catalana. De fet, els membres de l'escola conservadora catalana no utilitzaren gairebé mai en un acte públic (llevat d'algun discurs en els Jocs Florals) la llengua catalana i fins i tot el seu representant més conegut, el jurista i catedràtic Manuel Duran i Bas, es donà de baixa de l'Ateneu Barcelonès quan Àngel Guimerà pronuncià el seu discurs presidencial en català. Vegeu, en aquest sentit, Jordi Casassas: *Entre Escit-la i Caribdis*, Barcelona, La Magrana, 1990.
3. Josep Termes: *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil*, Barcelona, Edicions 62, 1987; «El federalisme català en el període revolucionari de 1868-1873», dins *La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català*, Barcelona, Empúries, 1984, ps. 13-62.
4. J. Narcís Roca i Farreras: *El catalanisme progressiu*, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1983. Edició a cura de Jordi Llorens i Vila.
5. Un estudi detallat de la Unió Catalanista i, en general, del catalanisme de finals de segle a Jordi Llorens i Vila: *La Unió Catalanista. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1904)*, tesi doctoral, 2 vols, Universitat de Barcelona, 1990. En premsa (*La unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat).

Jordi Llorens i Vila

Doctor en Història Contemporània